

Slutreplik

Johan Söderberg

Göran Sundqvist och Rolf Lidskog har många invändningar mot hur jag framställer deras position och den STS-inspirerade inriktningen av miljösociologifältet. En invändning går ut på att min framställning baseras på ett för litet urval av deras samlade verk (närmare bestämt tjugofyra texter, varav sex böcker), att jag borde ha inkluderat ytterligare fyra professorer i miljösociologi i min återgivning av fältet och att jag därutöver borde ha lämnat en utförlig redogörelse för min egen kunskapsteoretiska position. Det går naturligtvis inte att täcka in allt detta i en artikel på tio tusen ord som också ska närgranska texterna i fråga och underbygga påståenden med citat. Men deras invändning illustrerar en tendens inom STS-fältet som jag finner problematisk, särskilt när den överförs på politiskt omtvistade frågor som miljö- och klimatfrågor. Nämligen att komplexiteten och mångfalden i empirin framhävs till en punkt där den analytiska och kritiska ansatsen går förlorad.

För att gå Sundqvist och Lidskog till mötes ska jag kommentera tre artiklar vilka de i sin replik framhåller som särskilt viktiga för sin position i debatten om expertis. I två egenförfattade artiklar bygger Lidskog (2025a, 2025b) vidare på Harry Collins begrepp "contributory expertise" och "interactional expertise" för att analysera tvärvetenskapliga samarbeten, som exemplifieras av IPCC. Åtskillnaden syftar till att uppmärksamma en förbisedd typ av expertis som möjliggör interaktion med andra experter inom ett specialiserat kunskapsfält men som inte är tillräcklig för att producera ny kunskap. Uppdelningen mellan dessa två typer av expertis är okontroversiell, även för Collins meningsmotståndare. Det kontroversiella med Collins position är att han öppnar för en kunskapssyn som ger epistemiskt och normativt företräde för expertkunskaper i vetenskapliga kontroverser. Detta diskuterar Lidskog inte i någon av de två artiklarna. Det skulle inte ha gjort vare sig från eller till om artiklarna hade ingått i underlaget till min första kritik.

Den tredje text som författarduon åberopar i sin replik är en egenförfattad text där Sundqvist (2024) i neutrala ordalag sammanfattar Collins position i debatten om expertis. Sammanfattningen kulminerar i en presentation av två begrepp, "framing" och "civil epistemology", som har myntats av Brian Wynne respektive Sheila Jasanoff. Av texten framgår det att Sundqvist finner dessa begrepp användbara, särskilt det senare. I förbigående noterar han att "civil epistemology" går att förena med Collins poäng om att expertis förvärvas genom socialisation (ibid.: 384). Detta utesluter dock mycket annat i Collins substantiella definition av expertis som inte låter sig inordnas i Jasanoffs terminologi. I texten nämns inte att Jasanoff är en av Collins främsta motståndare i

debatten om expertis. I den avslutande meningen i artikeln ställer Sundqvist sig bakom den inkluderande strategi (i förhållande till allmänheten) som förespråkas av Wynne och Jasanoff som en lösning på förtroendekrisen för expertisen och som kritiseras av Collins och hans medförfattare. Med hänvisning till IPCC:s misslyckande i fråga om att påverka klimatpolitiken skriver Sundqvist:

The solution to the problem of lack of action, which is also a problem for the public authority of scientific knowledge, is to improve existing civic epistemologies in relation to inclusion, participation, and engagement, and in collaboration with expert knowledge. (ibid.)

I denna argumentation återfinns mycket av det som jag kritiserade hos Sundqvists och Lidskogs kompromissförslag i min första text. De analytiska skiljelinjerna suddas ut i en allmänt hållen uppmaning till samförstånd, samtidigt som författarna ger rekommendationer som väsentligen upprepar den ena debattsidans talepunkter. Om målsättningen är att fördjupa förståelsen av expertkunskaper utanför de inkörda hjulspåren, då krävs i stället ett resonemang som synliggör de underliggande antagandena, erkänner oförlösta motsättningar och bemöter tänkbara invändningar. Jag skulle tro att det är denna uppmaning till analytisk klarhet som författarduon beskriver som "en dikotom (binär) logik" (denna tidskrift: 33) hos undertecknad.

Många av Sundqvists och Lidskogs övriga invändningar är varianter på temat att jag inte är hemmastadd i (miljö)sociologi och oinitierad i STS-perspektiv. Låt mig därför klargöra att jag inte alls ställer mig utanför STS som kunskapsfält. Jag publicerar mig i de centrala STS-tidskrifterna och presenterar min forskning på 4S/EASST-konferensen och STS-dagarna. Dock identifierar jag mig med en strömning inom STS som studerar vetenskap och teknologi med stöd i politisk ekonomi (Mirowski 2012) och politisk sociologi (Frickel & Moore 2015). I slutändan handlar vår träta inte så mycket om realism kontra konstruktivism som om behovet av en teoretisk förståelse av kapitalismen, även när man ägnar sig åt empiriska studier av expertkunskaper och tvärvetenskapliga samlarbetsorganisationer.

Sundqvist och Lidskog lyfter en viktig fråga som jag är skyldig att besvara. Hur menar jag att det ska avgöras om ett expertområde är infångat av ett särintresse till den grad att forskare och experter på området saknar legitimitet? De vill få det framstå som om jag inte har tänkt igenom saken. På ett inkonsekvent sätt pekar jag ut kärnkraft och geoteknik som infångade, samtidigt som jag undantar klimatvetenskaperna från sociologisk granskning.

Svaret som de ger på frågan är att forskaren alltid bör förhålla sig agnostisk till såväl sanningsanspråk som intresseförklaringar. Det är denna metodregel som gör det svårt för många STS-forskare att erkänna betydelsen av organiserad klimatförnekelse, desinformation och falsk gräsrotsaktivism (eng. *astroturfing*). Symmetriprincipen utesluter på förhand möjligheten att kunskapsprocessen formas av antagonistiska intressen, det vill säga det som är ideologikritikens utgångspunkt (jag utvecklar påståendet i Söderberg 2021). Relevansen av det senare synsättet kommer att framgå allt tydligare i ett samhälle där den auktoritära populismen (eller fascismen) vinner terräng.

Mitt svar då? Allt annat lika tror jag att forskare kan vägledas av en makroteoretisk

lägesanalys mot att fatta bättre beslut om var de ska lägga sitt krut någonstans. Med detta sagt är ingen enskild, inte heller någon utrustad med en ideologikritisk teori, försäkrad om att göra rätt avvägningar alla gånger. Därför behöver vetenskapen beforskas ur många olika perspektiv. Tvärtemot vad Sundqvist och Lidskog påstår anser jag inte att STS-forskningen är oönskad. I min första text skrev jag: "Även under rådande klimatnödläge måste det finnas ett utrymme för att kritiskt granska den naturvetenskapliga expertisens konsensusuppfattningar" (denna tidskrift: 26).

Symmetriprincipen har en roll att spela i detta gemensamma åtagande. Problemet med den konstruktivistiska teoribildningen är enligt min mening att den under de gångna trettio åren uppnådde en sådan dominans inom STS-fältet och på annat håll att dess metodregler blev lagstiftande. Sundqvists och Lidskogs utläggning om vad "klassisk STS" är (och följaktligen, vad det inte är) ger en vink (denna tidskrift: 39). Detta har bäring på mitt svar på frågan hur avvägningen ska göras mellan teoretiska perspektiv som huvudsakligen kritiserar vetenskaplig kunskapsproduktion och sådana perspektiv som tar vetenskapliga fakta som utgångspunkt för vidare studier. Förutom att det måste finnas utrymme för olika teoretiska skolbildningar måste viktningen mellan dessa prövas i en ständigt pågående, kritisk-konstruktiv dialog. Och för att avslutningsvis bemöta påståendet att jag saknar ett kunskapsobjekt, så betraktar jag det som en uppgift för mitt ämne, vetenskapsteori, att föra en sådan dialog på tvärs med etablerade positioner och disciplinära skiljelinjer.

Referenser

- Frickel, S. & K. Moore (red.) (2015) *New Political Sociology of Science: Institutions, Networks, and Power*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Lidskog, R. (2025a) "Expert advice and global environmental governance: institutional and epistemic challenges for assessment bodies", *Sustainability* 17 (17):7876. <https://doi.org/10.3390/su17177876>
- Lidskog, R. (2025b) "Navigating global environmental challenges: Disciplinarity, transdisciplinarity, and the emergence of mega-expertise", *Climate* 13 (1):20. <https://doi.org/10.3390/cli13010020>
- Mirowski, P. (2011) *Science-Mart: Privatizing American Science*. Cambridge: Harvard University Press.
- Sundqvist, G. (2024) "Expertise, legitimacy, and decision-making", 377–386 i U. Felt & A. Irwin (red.) *Encyclopedia of Science and Technology Studies*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781800377998.ch39>
- Söderberg, J. (2021) "The Moment of Post-Truth for Sciences and Technology Studies", i K. Rommetveit (red.) *Post-truth imaginations*. Abingdon, New York: Routledge.